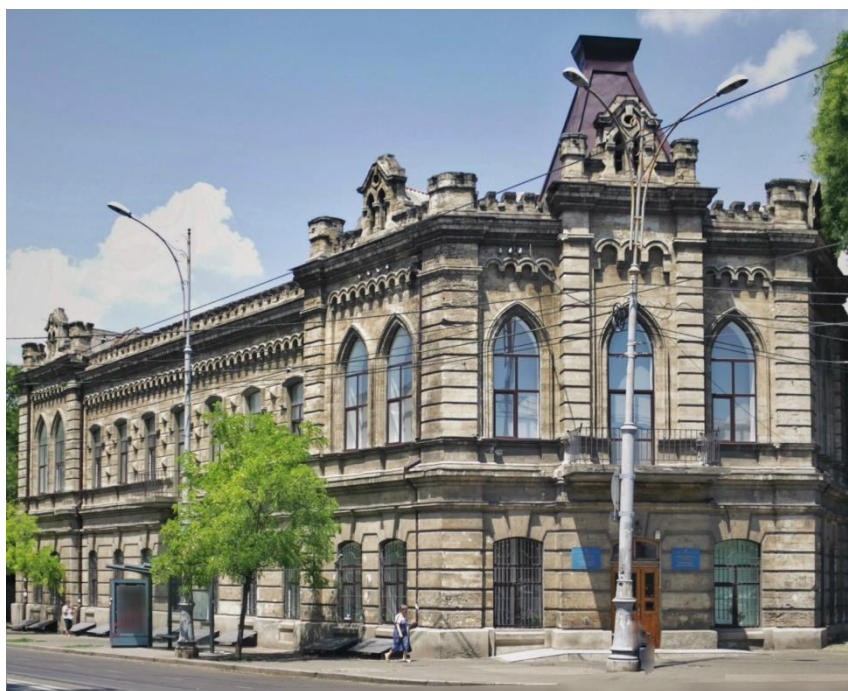

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
БІБЛІОТЕКА

**«БІБЛІОТЕКА У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ
ПРОСТОРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
(до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського)»**

**Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної
конференції**

**17 листопада 2022 року
м. Одеса**

Одеса – 2023

УДК 021:027.7(477.74)(043.2)

Упорядники: кандидат мистецтвознавства, директор бібліотеки О. П. Спасскова, зав. відділом бібліотеки І. В. Панченко, бібліограф 2-ї категорії О. А. Максим.

**Схвалено рішенням вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(Протокол № 5 від 24.11.2022р.)**

Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського) : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної конференції (17 листопада 2022 р., м. Одеса) / упоряд. О. П. Спасскова, І. В. Панченко, О. А. Максим. – Одеса : Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. – 175 с.

Автори тез несуть особисту відповідальність за достовірність поданих матеріалів та за порушення прав інтелектуальної власності інших осіб.

Валерій Валерійович Левченко,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри українознавства
історико-правових та мовних дисциплін
Одеський національний морський університет
м. Одеса

ПРИВАТНА КНИЖКОВА КОЛЕКЦІЯ ПРОФЕСОРА Б. В. ВАРНЕКЕ – ПЕРЛИНА КНИЖКОВОГО ФОНДУ БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ УШИНСЬКОГО

***Ключові слова:** книжкова колекція Б. Варнеке, іменні книжкові фонди, інскрипти, латиномовні видання, власні ознаки колекцій.*

У секторі рідкісної та цінної літератури відділу обслуговування бібліотеки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» в Одесі представлена приватна книжкова колекція професора Казанського (1904–1910) і Новоросійського (Одеського) (1910–1920, 1937–1944) університетів, філолога-класика, історика античності та театру, культуролога Бориса Васильовича Варнеке (1874–1944) [1]. У своєму роді це єдина приватна книжкова колекція, яка зберіглася до наших днів від професорів імперської / дорадянської генерації. Нажаль, подібні книжкові колекції інших професорів Новоросійського університету (С. Г. Вілінського, О. П. Доброклонського, О. О. Кочубинського, І. А. Линниченка, О. В. Ристенка, Є. М. Щепкіна тощо) розчинилися у вирі революційних подій 1917–1920 рр. і в перші дні радянської влади 1920-х рр. та не стали спадщиною для нащадків.

З огляду на кількісні показники всіх приватних книжкових колекцій, що зберігаються в одеських бібліотеках, стверджуємо, що особиста бібліотека Б. В. Варнеке входить до числа п'яти найпотужніших іменних книжкових фондів. Перше місце в цьому умовному рейтингу належить книжковому фонду, зібраного різними представниками родини Воронцових, який нараховує 52 801 том, написаних понад двадцятьма мовами. Друге місце займає особиста бібліотека Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора (1854–1863) А. Г. Строганова (1795–1891), яка налічує 18 891 одиницю видань. На третьому місці розташувався іменний фонд військового діяча та історика М. К. Шильдера (1842–1902), який складає 5 683 одиниці [2]. Четверте місце займає фонд історика, бібліографа, географа, доцента Одеського державного університету імені І. І. Мечникова Ф. Є. Петруня (1894–1963) з 5 003 томами. П'яте місце в цьому рейтингу з показником у 3 443 (де-факто 1 856) одиниці зберігання належить книжковій колекції Б. В.

Варнеке. За показником кількості одиниць друкованих видань книжкова колекція Б. В. Варнеке займає чільні позиції серед майже двадцяти іменних книжкових фондів одеських бібліотек.

На даний час ступінь вивченості приватної книжкової колекції Б. В. Варнеке є не повною. Ідентифікація друкованих видань, що належать до цієї колекції здійснювалася за її власницькими ознаками: автографами, дарчими написами, власноручними записами на сторінках видань. Інформація щодо приватної бібліотеки Б. В. Варнеке довгий час була невідома або прихована не тільки від читачів, а й від співробітників бібліотеки. Документи, що підтверджують її попереднє місцезнаходження та про подальшу передачу бібліотеці встановити не вдалося. Відповідно даним вказаним на сайті згаданої бібліотеки, дана книжкова колекція надійшла до її фондів 1945 р. Після смерті Б. В. Варнеке 31 липня 1944 р. його дружина запропонувала Одеському педагогічному інституту (таку назву мав попередник «Університету Ушинського») придбати частину бібліотеки покійного чоловіка. Після попереднього огляду видань цієї колекції керівництво інституту придбало бібліотеку за 40 тисяч руб. Усі друковані видання (3 443 одиниць) передані дружиною Б. В. Варнеке до бібліотеки було інвентаризовано 1945 р. [3].

Сформована протягом 1890–1942 рр. та передана 1945 р. до бібліотеки Одеського педагогічного інституту, книжкова колекція, на сьогодні, налічує 1 856 одиниць друкованих видань (наявність 1 587 одиниць не виявлено) на дев'яти європейських мовах (російською – 1 169, латинською – 289, німецькою – 245, давньогрецькою – 79, французькою – 35, українською – 22, англійською – 10, італійською – 5, румунською – 2). Серед усіх друкованих видань окремий масив становлять публікації, збирання яких обумовлено особистими науковими інтересами Б. В. Варнеке – класична філологія та історія античного світу. Цій тематиці присвячені книги на всіх згаданих мовах. Загалом приватна книжкова колекція Б. В. Варнеке розглядається як обумовлена інтересами власника сукупність друкованих видань, підібраних відповідно до наукових уподобань її збирача: класичної філології, історії античності, історії російського й світового театру, історії російської й світової літератури тощо. Складовою колекції також є праці колег вченого, які проводили дослідження в одній або суміжних з ним темах наукових досліджень.

Серед видань книжкової колекції є дуже рідкісні екземпляри. Найраритетнішим виданням колекції вченого, яке потрапило до його рук 1901 р., є книжка найвідомішого із римських педагогів, ритора (вчитель красномовства) Марка Фабія Квінтіліана «*Declamationes*», видана латиною 1665 р. Ще одним раритетним виданням цієї колекції, яке

перейшло у власність науковця 1901 р., є книжка давньоримського автора Гая Плінія Цецилія Секунді «*Epistolae et panegyricus Nervae Traiano dictus*», видана латиною 1750 р.

Загалом латиномовні видання книжкової колекції Б. В. Варнеке є унікальними джерелом інформації, які містять видання різних форматів : книги, брошури, періодичні видання, відбитки тощо. Серед авторів цих видань були як античні автори – Л. Апулей, М. Квінтіліан, Г. Пліній, Л. Сенека, Л. Флор, М. Цицерон тощо, так і дослідники класичних старожитностей XIX ст. – Е. Арндт, Л. Бауер, Э. Беренс, Ф. Бухелер, А. Доберенц, Ф. Кранер, В. Кролль, Г. Ландграф, М. Похленц, Д. Рункен, Г. Сороф, К. Хальм, Ф. Ховманн та інші. Отже, книги з колекції Б. В. Варнеке – одночасно є співучасниками пізнавальної роботи їх власника і джерелом для дослідників методів його творчих пошуків – в них зберігаються закладки, емоційні й критичні записи, позначки уважного читача і вченого. На багатьох виданнях збереглися зроблені рукою вченого власницькі записи – переважно «Б. Варнеке», «B. Warnecke», «B. W». У колекції на деяких книгах залишені власницькі записи інших людей.

Значне місце в книжковій колекції Б. В. Варнеке займають безліч інскриптів. Інскрипти – рукописні дарчі написи у вигляді фрази або фраз-присвят виявлені на багатьох виданнях та всі вони мають значення подарункових написів. Всі інскрипти є авторськими дарчими написами авторів публікацій. Інскрипти розміщені як правило на вільному від текстів чи зображень місцях в різних частинах видань і містять переважно короткий текст. Інскрипти розташовані як на титульних аркушах книг, так і на форзацах, шмуцтитулах, обороті шмуцтитулів, авантитулах, обороті авантитулів, чистих аркушах перед титульним і навіть на обкладинці, першій сторінці або довільно на який-небудь інший сторінці. Дарчі записи з присвятою допомагають усвідомити громадські та особисті зв'язки вченого з колегами, розкривають характер їх відносин між різними представниками тієї чи іншої генерації вчених або літераторів, розповідають про ті чи інші події їх особистого або творчого життя, їх настрої, почуття, думки та ідеї. У більшості випадків традиційні авторські інскрипти представляють собою стримано-діловий, лапідарний, колегіальний, дружній, в рідкісних випадках багатослівний текст.

Серед авторів інскриптів були академіки М. П. Алексєєв, В. П. Бузескул, В. В. Латишев, М. М. Покровський, М. Г. Попруженко; члени-кореспонденти О. С. Архангельський, Г. Е. Зенгер, Ю. А. Кулаковський, М. І. Новосадський, Н. М. Петровський, М. К. Піксанов, В. І. Резанов, Г. Ф. Церетелі; професори О. І. Алмазов, П. М. Ардашев, О. В. Багрій, О. Я. Богородський, О. О. Браунер, Р. М. Волков, Л. П. Гроссман, І. І. Замотін, Ф. Ф. Зелінський, В. М. Івановський, В. Е. Крусман,

В. Ф. Лазурський, М. М. Ланге, С. Я. Лур'є, М. І. Мандес, О. М. Миронов, В. М. Мочульський, Д. І. Нагуєвський, П. В. Нікітін, Ю. Г. Оксман, С. І. Радциг, В. І. Селінов, Є. П. Трифільєв, Б. В. Фармаковський, А. В. Флоровський, К. В. Харлампович, М. М. Хвостов, Д. П. Шестаков, С. П. Шестаков, І. І. Ягодинський та інші представники наукової спільноти. Діапазон тематики публікацій згаданих вчених в особистій бібліотеці Б. В. Варнеке визначено його особистими інтересами – історією античності, історією російської літератури та історією театру.

Наявність великої кількості дарчих написів вчених з різних міст колишніх Російської імперії та СРСР у виданнях особистої бібліотеки Б. В. Варнеке пов'язано з його особистим знайомством з ними в різні періоди його життя – переважно «казанський» і «одеський». Інскрипти дають можливість простежити певні наукові традиції в процесі розвитку гуманітарних наук на початку ХХ ст., сприяють осмисленню суспільних і особистих відносин між науковцями, пріоритети їх наукових досліджень.

Серед інскриптів одеських знайомих Б. В. Варнеке інтерес складає багатослівний напис юриста та історика С. П. Шелухіна (1864–1938) на брошурі «Школа за 2 000 років до наших часів» (Київ, Видавництво «Український учитель», 1911): «Многоуважаемому профессору Б. В. Варнеке в знак благодарности и на добрую память. 24. I. 1912 С. Шелухин [підпис]».

Приватна книжкова колекція Б. В. Варнеке відображає його різноманітні читацькі, творчі та наукові інтереси, відтворює його комунікативні зв'язки з науковою громадськістю. Приватне книгозбірня професора являє собою наукове значення, служачи показником його наукових інтересів, укладаючи в собі підбір друкованих видань, які свідчать про скрупульозне й глибоке вивчення питань різних галузей гуманітарних наук, часто з власноручними нотатками, зауваженнями тощо. Окреслені в статті аспекти професійної діяльності через призму приватної книжкової колекції професора Б. В. Варнеке як історичного джерела заслуговують на подальше синтетичне дослідження.

Література

1. Тункіна І. В., Ізбаш-Гоцкан Т. О. Варнеке Борис Васильович. 1874–1944. *Одеські історики: енциклопедичне видання*. Т. I (початок ХІХ – середина ХХ ст.). Одеса : Друкарський дім, 2009. С. 87–88.
2. Іменні фонди. Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. URL : <http://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/03/imennie>

3. Шафоростова К. І. Книжкова колекція Бориса Васильовича Варнеке. URL : <https://library.pdpu.edu.ua/index.php/pro-nas/istoriya/79-knizhnaya-kollektsiya-borisa-vasilevicha-varneke>

Тамара Володимирівна Кулієва,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
учений секретар,
Національна наукова медична бібліотека України
м. Київ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ МЕДИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ

***Ключові слова:** Національна наукова медична бібліотека України, біобібліографія, біографістика, дослідження, національна пам'ять.*

Національна наукова медична бібліотека України (ННМБУ) – це невід’ємна складова системи охорони здоров’я України, головна ланка системи науково-медичної інформації країни, організаційний, науково-дослідницький центр, національне книгосховище літератури медико-біологічного комплексу, державний репозитарій медичної літератури, центр галузевого книгообміну, патентної та нормативно-технічної документації.

Одним із важливих напрямів діяльності Національної наукової медичної бібліотеки України є науково-дослідна робота, організація та проведення якої позитивно впливає на розвиток бібліотечно-інформаційної галузі та відіграє значну роль у формуванні інформаційного та культурного середовища. Обличчя тієї чи іншої епохи найбільш яскраво проступає, насамперед, через постаті видатних представників різних сфер людського буття. Збереження їх імен у людській пам’яті допомагає сьогодні глибше осягнути мудрість досвіду попередніх поколінь, дає змогу зрозуміти минуле, щоб творити сучасне та з впевненістю дивитися у майбутнє. Як один з найбільш надійних нині комунікаційних каналів отримання знань, бібліотеки реалізують свою основну функцію – збереження національної пам’яті, що є одним з найважливіших напрямів загальнодержавної програми «Медична україніка як складова частина документальної пам’яті України». Вагомим внеском ННМБУ у реалізацію цієї програми є проведення біографічних досліджень, тому